

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКТИВНО-ОПТИМІСТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У тезах розглянуто феномен активно-оптимістичної життєвої позиції. Виділено перелік маркерів активно-оптимістичної позиції життєвої, який включає наступні блоки: інтелектуальний, мотиваційно-вольовий, поведінковий, комунікативний, емоційний. Визначено особливості прояву 5 блоків у період юнацького віку. Охарактеризовано основні особливості юнацького віку.

Наголошується, що юнацький вік виступає сенситивним періодом формування активно-оптимістичної життєвої позиції.

Ключові слова: юнацький вік, активно-оптимістична життєва позиція, оптимістична життєва позиція, активна життєва позиція, маркери та блоки активно-оптимістичної життєвої позиції.

Формування особистого досвіду та життєвої позиції у юнацькому віці значною мірою залежить від різноманітних суб'єктивних і об'єктивних чинників, які мають як внутрішню, так і зовнішню спрямованість. Вплив цих чинників можна простежити у здатності юнаків планувати своє майбутнє, формулювати життєві цілі та завдання через призму власного досвіду, його розуміння й осмислення. Життєві позиції й орієнтири виконують важливу функцію: вони наповнюють майбутнє смисловим змістом, спрямовують розвиток особистості тут і зараз, створюючи основу для побудови індивідуального життєвого шляху. Оскільки саме юнацький вік виступає перехідним етапом між дитинством і дорослим життям.

Варто звернути увагу на те, що хронологічні межі юнацького віку у психологічній літературі трактуються по-різному. Найчастіше виділяють: 1) ранню юність, яка охоплює старший шкільний вік (14-15 – 17-18 років), та 2) пізню юність, що триває приблизно з 18 до 23-25 років.

Даний період характеризується: інтенсивним розвитком самосвідомості й світогляду; утворенням ціннісних орієнтацій як стійкої властивості особистості, що зумовлює особливості бачення світу та ставлення до навколишньої дійсності; формуванням адекватної оцінки власних можливостей та умов навколишнього середовища; інтенсивним інтелектуальним дозріванням (формується головне пізнавальне новоутворення – індивідуальний стиль інтелектуальної діяльності); навчально-професійною діяльністю, яка є провідною. Тобто, відбувається поглиблення та більша організованість мотивів поведінки юнаків/дівчат. Вони починають більш чітко визначатися зі своїми життєвими завданнями, пов'язаними зі сферами суспільної й навчальної діяльності, вибором професії та самовдосконаленням [3]. Перед ними постають соціальні виклики, зокрема необхідність вибору життєвих орієнтирів, вирішення питань професійного самовизначення та інтеграції в багатогранне суспільне життя. Успіх у різних видах діяльності, передусім в навчанні, а згодом і у професійній сфері, значною мірою залежить від особистісних характеристик і життєвих позицій, які дозволяють ефективно організовувати та контролювати власну діяльність [2].

Для юнацького віку особливо актуальним є питання професійного самовизначення, яке базується на формуванні власної картини світу. У цей період поступово закладаються основи професійної самосвідомості, що набувають стійкості в пізній юності. Саме професійне самовизначення та інтеграція професії у стиль життя виступають важливими механізмами розвитку особистості як активного та відповідального суб'єкта.

Одним із ключових чинників-ресурсів успішного професійного й особистісного становлення є життєва позиція. Життєва позиція виступає потенціалом, що формує спрямованість людини на реалізацію її цінностей та потреб [4]. Формуючись мимовільно та підсвідомо протягом дитинства та юності, життєва позиція з віком усвідомленого і цілеспрямованого характеру. Відповідно точки зору Н. І. Тавровецької, прийнявши певну життєву позицію, людина прагне зміцнити її, вибірково інтерпретуючи сприйняття подій навколишнього для підтримки даної установки [6]. Життєва позиція надає особистості своєрідний набір правил, як думати, відчувати й діяти. Вона може бути як пасивною (дотримання усталених норм і традицій), так і активною (постійне прагнення змін навколишньої дійсності).

Активна життєва позиція є стабільною формою вияву ідейно-моральних установок і відносин, знань і навичок, переконань і звичок, що регулюють поведінку і професійну діяльність особистості відповідно до конкретних соціальних обставин. Вона допомагає людині усвідомити себе, сприяє самовизначенню, самоствердженню, особистісній мобільності та організованості. Ця позиція залежить від особистісних ресурсів і тісно пов'язана з очікуваннями. Завдяки їй формуються відповідальність, ініціативність, наполегливість, самостійність, креативність, позитивне ставлення до себе і навколишнього світу. Позитивна когнітивна упередженість разом із самооцінкою та самоконтролем забезпечує суб'єктивне благополуччя особистості як прояв оптимістичної життєвої позиції.

Різні аспекти оптимістичної й активної позиції юнацького віку відображаються у роботах: Л. А. Опанасенко, О. Р. Безушко, В. І. Стець, О. О. Киричук, А. М. Ондо Анге, Н. І. Тавровецької, Н. М. Чижиченко, J. Alistair, C. Cvitanovic, C. S. Hutz, D. Murphey, M. Barry, B. Vaughn, F. Parveen, S. Maqbool, S. Khan, T. Sharot [5].

У науковій літературі різновиди життєвих позицій розглядаються окремо. Проте питання активно-оптимістичної позиції як особливого феномену, що яскраво проявляється в юнацькому віці, ще недостатньо досліджене. Отже, визначення особливостей активно-оптимістичної позиції стає однією з ключових задач сучасних психологічних досліджень, що дозволяє надавати якісну психологічну допомогу тим особам, у кого вона ще не сформована.

Оптимістична життєва позиція є надзвичайно важливим ресурсом для успішної реалізації цілей. Згідно з твердженням Ф. Парвін, вона збагачує зміст часової перспективи, продуктивні копінг-стратегії, сприяє встановленню соціальних зв'язків і продуктивному вирішенню проблем. Поєднання активної й оптимістичної установки усередині життєвої позиції веде до формування активно-оптимістичної позиції. Така активно-оптимістична позиція є стійкою формою відображення внутрішньої особистісної установки, що орієнтована на ініціативність та позитивні очікування результатів діяльності. Формування цієї позиції визначає характер самовираження особистісного потенціалу та суттєво впливає на розвиток суб'єктивних якостей особистості. У психологічній науці цей феномен досліджений мало. Зазвичай ці дві позиції аналізують окремо, проте визнають їх взаємодію в когнітивних, поведінкових та емоційних компонентах [1].

Таким чином О. Л. Опанасенко та Г. Л. Любінецькою виділяється перелік маркерів активно-оптимістичної позиції життєвої, який включає наступні блоки: інтелектуальний, мотиваційно-вольовий, поведінковий, комунікативний, емоційний.

Інтелектуальний блок включає наступні маркери активно-оптимістичної позиції: сформованість світогляду, переконань, принципів, моральних норм; здатність засвоювати нові знання та навички, відкритість новому досвіду; допитливість, розвинуте логічне та перспективне мислення; уявленість про нове/краще/ удосконалене буття; інтуїція, розвинена уява, реальна фантазія; оригінальність ідей, здатність до комбінацій; вибірковість у доборі засобів і способів поведінки та діяльності; пошук конструктивного в явищах навколишньої дійсності та насичена змістом часова перспектива.

Мотиваційно-вольовий блок маркерів активно-оптимістичної позиції характеризується: сталим інтересом до певної діяльності; позитивними очікуваннями особистості та вірою в позитивне майбутнє (впевненістю у бажаному результаті); прагненням до розвитку, готовністю до дій, рішучістю, енергійністю; мотивацією долати перешкоди, наполегливістю особистості, цілеспрямованістю діяльності; контролем навколишньої дійсності та відповідальністю; схильністю особистості до ризику.

Таким чином, поєднання характеристик двох вищезазначених блоків демонструють важливість та актуальність для осіб юнацького віку навичок аналізу свого минулого досвіду, корегування теперішньої діяльності та враховування корективів, для побудови нових довгострокових цілей, навіть якщо на шляху існують перепони, труднощі та певні бар'єри.

Поведінковий блок маркерів активно-оптимістичної позиції включає: активний спосіб життя; постійну ініціативність у різних сферах діяльності; особистісну мобільність та гнучкість; «масштабність» задумів і дій; важливих для особистості переконань, інтересів чи бажань, здатність ефективно справлятися зі складними ситуаціями. Також до цього блоку належать сміливість, упевненість, прояв лідерських якостей, самостійність та висока працездатність.

Комунікативний блок окреслює наступні маркери активно-оптимістичної позиції: комунікативна активність, ініціативність у налагодженні взаємодії, товариськість, готовність до продуктивної взаємодії. Сюди ж належать уміння отримувати користь від професійного спілкування, приваблива самопрезентація, харизматичність, терпимість під час взаємодії з іншими й водночас здатність протистояти загальноприйнятим впливам. Особливим маркером цього блоку виступає уміння переконувати інших.

Емоційний блок включає такі маркери активно-оптимістичної позиції: позитивний світогляд, аутосимпатію; переживання емоційного благополуччя й щастя. До нього також входять високий рівень стресостійкості (розвинена фрустраційна толерантність); високий рівень емоційної витриманості та рівноваженості особистості [5].

Отже, юнацький вік виступає сенситивним періодом формування активно-оптимістичної життєвої позиції. Саме на цьому етапі життя інтенсивно розвивається світогляд і самосвідомість, закріплюються цінності, норми та відповідні патерни поведінки, корегується система ставлень. Оскільки життєва позиція особистості та пов'язані з нею компоненти важко піддаються змінам і трансформаціям, важливо вчасно приділяти увагу розвитку активно-оптимістичної позиції у юнацькому віці.

Розвиток активно-оптимістичної життєвої позиції проявляється у низці інтелектуальних, комунікативних, мотиваційно-вольових, емоційних і поведінкових маркерів. У контексті формування гармонійної особистості, здатної до творчого самовираження й реалізації свого потенціалу, переваги активно-оптимістичної позиції є беззаперечними.

References

1. Parveen F., Maqbool S., Khan S. M. (2016) Optimism as Predictor of Psychological Well Being among Adolescents. The International Journal of Indian Psychology. Vol. 66, No 3 (4), (pp. 12-21).
2. Halata O.S. (2019) Tsilespriamovanist yak odyn z komponentiv navchalnoi zavzhatosti u studentiv ta shkoliariv [Purposefulness as one of the components of academic perseverance in students and schoolchildren.]. *Osobystist u kryzovyykh umovakh ta krytychnykh sytuatsiiakh zhyttia. Materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka. Retrieved from:

<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715403/1/%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%97%D0%98-2019%20%3D03-21.pdf> [in Ukrainian].

3. Zazymko O. V. (2020) Osoblyvosti formuvannia indyvidualnoho dosvidu yunakiv [Peculiarities of the formation of individual experience of young men]. *Dosvid osobystosti: teoriia i praktyka. Zbirnyk materialiv IKh Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. M. Nizhyn*, pp. 73-78. [in Ukrainian].
4. Ivanova O. V. (2017) Etapy doslidzhennia psykholohichnykh osoblyvostei rozvytku smyslozhyttievykh oriiientatsii u yunatskomu vitsi [Stages of research into the psychological characteristics of the development of meaningful life orientations in adolescence]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii : Psykholohichni nauky*. 5(2), (pp. 28-33). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkh_p_2017_5%282%29_7 [in Ukrainian].
5. Liubnitska H.L. (2019) Psykholohichni osoblyvosti aktyvno-optymistychnoi pozytsii u starshomu shkilnomu vitsi: markery ta riznovydy proiavu [Psychological features of an active-optimistic position in senior school age: markers and types of manifestation]. *Materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi internet-konferentsii «Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii»: Zb. nauk. prats. Pereiaslav-Khmelnytskyi*, 43, (pp. 434-438) [in Ukrainian].
6. Tavrovetska N. I. (2016) Teoretyko-metodolohichniy analiz definitsii zhyttieva pozytsiia osobystosti [A theoretical and methodological analysis of the definition of life position of a personality]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii: zbirnyk nauk. prats Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia*. 3 (38), (pp. 392-399) [in Ukrainian].

DOI 10.34132/mspc2025.01.12.02

Demchenko Hanna

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF AN ACTIVE-OPTIMISTIC POSITION IN ADOLESCENCE

The phenomenon of an active-optimistic life position is considered in the thesis. The list of markers of an active-optimistic life position is allocated, which includes the following blocks: intellectual, motivational and volitional, behavioural, communicative, emotional. The peculiarities of manifestation of 5 blocks in the period of adolescence are determined. The main features of adolescence are characterised.

It is emphasised that adolescence is a sensitive period of formation of an active and optimistic life position.

Keywords: adolescence, active-optimistic life position, optimistic life position, active life position, markers and blocks of active-optimistic life position.

Відомості про автора / Information about the Author

Демченко Ганна, викладач кафедри психології Навчально-наукового медичного інституту Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, e-mail: demchenko.anna.psychologist@gmail.com

Demchenko Hanna, Lecturer at the Department of Psychology of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, e-mail: demchenko.anna.psychologist@gmail.com

© Г. Демченко
02.06.2025.

Стаття отримана редакцією

